

Joobes sõidukijuhtimise süüteod 2012. aasta I poolaastal

Andri Ahven

Sisukord

1. Vastutus süütegude eest
2. Registreeritud süütegude arv
3. Väärtegude karistused, sh aresti kohaldamine
4. Kuritegude karistused

Kriminaalpoliitika analüüs

Nr 6/2012

www.just.ee/uuringud

www.just.ee/kriminaalstatistika

Kokkuvõte

1. Joobes juhtimise süütegude arv on kasvanud. 2012. aasta I poolaastal registreeriti 3336 joobes sõidukijuhtimise süütegu (joove vähemalt 0,5-promilli), mis on 10% rohkem kui eelmisel aastal samal perioodil. Päevas tabati keskmiselt 18 joobes juhti, mis on vaid väike osa (vähem kui kümnendik) kõigist joobes juhtidest (vähemalt 0,2 promilli on veres alkoholi keskmiselt 0,5–1,0% juhtidel); seetõttu on raske hinnata, kas kasv on tingitud muudatustest politsei töös või on joobes juhte liikluses ka reaalselt rohkem. Juhul kui kasv on olnud reaalne, on selle taga ilmselt alkoholitarbimise kasv (käesoleva aasta andmed veel puuduvad, kuid alkoholitarbimise kasvu hüpoteesi toetab majandusolukorra jätkuv paranemine).
2. Joobes juhtimise **kuritegusid** registreeriti 1689 (51%), **väärtegusid** 1647 (49%). Võrreldes mullusega on rohkem kasvanud väärtegude ehk kergemas joobes tabatud juhtide arv. Ehkki reaalses liikluses on raskes joobes juhte vähem kui kerges joobes juhte, tabatakse neid nende ebakindla sõidustiili tõttu kergemini: vähemalt 1,5-promillises joobes juhi tabamise tõenäosus on ligikaudu 4 korda suurem kui alkoholi vähem tarvitanud juhi puhul.
3. Kuritegudest 9% pandi toime narkojoobes. Valdav osa (93%) narkojoobes sõidukijuhtidest tabati Harjumaal.
4. Väärteo eest määratakse karistuseks enamasti rahatrahv; arestiga karistati iga kümnendat joobes juhti.
5. Väärteo eest politsei poolt määratud **rahatrahvide** mediaan oli 700 eurot. Vähemalt 800 eurot oli trahvi suurus 35% juhtudel.
6. Politsei poolt määratud karistuse vaidlustas 10% isikutest, kuid valdavas osas jättis kohus rahatrahvi muutmata.
7. Väärteo eest arest karistati **arestiga** 176 isikut. Kohus nõustus politsei taotletud aresti pikkusega täielikult 37% juhtudel. Keskmiseks aresti pikkuseks oli 13 päeva, mis moodustas 75% keskmisest politsei poolt taotletud arestipäevade arvust.
8. Kuriteo eest karistas kohus tingimisi või reaalse **vangistusega** 1190 isikut (76%) ning rahalise karistusega 371 isikut (24%). Mõistetud vangistuse mediaan oli 4 kuud.
9. **Rahaliste karistuste** mediaan oli 780 eurot. Vähemalt 800 eurot oli rahalise karistuse suurus 49% juhtudel. Suurim ühele isikule mõistetud rahaline karistus oli 7500 eurot.
10. Kuriteo eest võeti juhtimisõigus ära 58% isikutel; keskmiselt võeti juhtimisõigus ära 3 kuuks (väärtegude puhul 5 kuuks).

Joobes sõidukijuhtimise süüteod 2012. aasta I poolaastal

„Joobes sõidukijuhtimise“ puhul mõeldakse käesolevas ülevaates juhtumeid, kus sõidukijuhi veres oli alkoholi vähemalt 0,50 mg/g või väljahingatavas õhus vähemalt 0,25 mg/l (edaspidi antakse näitajad lihtsuse huvides vaid vere alkoholisisalduse järgi promillides) või on tegu narkojoobega.¹

Vastutus joobes sõidukijuhtimise eest

Alkoholijoobes sõidukijuhtimise korral on olenevalt juhi vere alkoholisisalduse määrast tegu väärtetega või kuriteoga. Narkojoobes sõidukijuhtimine kvalifitseeritakse kuriteona.

Sõidukijuhi vere alkoholisisalduse 0,50–1,49 promilli puhul on liiklusseaduse (LS) § 224 lõike 2 järgi tegu **väärtetega**, mille eest karistatakse rahatraviga kuni 300 trahviühikut, arestiga või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega kuni kaheteistkümne kuuni. Lisakaristusena võidakse ära võtta sõiduki juhtimisõigus 3–9 kuuks, kui isikut ei ole varem samas paragrahvis sätestatud süüteo² eest karistatud ning 3–12 kuuks, kui isikut on varem samas paragrahvis sätestatud süüteo eest karistatud.

Maksimaalne rahatrahv on praegu 1200 eurot. Aresti kestus võib olla kuni 30 päeva; süüdlase nõusolekul võidakse see asendada üldkasuliku tööga (ÜKT), kusjuures ühele päevale arestile vastab kaks tundi ÜKT-d.

Juhul kui sõidukijuhi veres on alkoholi 1,50 promilli või enam, on karistusseadustiku (KarS) § 424 järgi tegu **kuriteoga**, mille eest karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Lisakaristusena võidakse juhtimisõigus ära võtta kuni kolmeks aastaks.

Rahalise karistuse suurus võib olla 30–500 päevamäära; viimase suuruse arvutab kohus süüdimõistetu keskmise päevasissetuleku alusel. Kohus võib päevamäära suurust vähendada erandlike asjaolude tõttu või suurendada süüdimõistetu elatustasemest lähtudes, kuid selle suurus ei või olla väiksem kui 3,20 eurot. Vangistus võidakse määrata reaalsena või tingimisi või asendada see süüdimõistetu nõusolekul ÜKT-ga; ühele päevale vangistusele vastab kaks tundi ÜKT-d.

Joobes sõidukijuhtimise süütegude registreerimine

2012. aasta esimesel poolaastal registreeriti joobes sõidukijuhtimise süütegusid 3336, mis on 307 võrra (10%) rohkem kui eelmise aasta samal perioodil. Joobes sõidukijuhtimise väärtetegusid registreeriti 12% rohkem ja kuritegusid 8% rohkem. Kuritegude osakaal kõigist joobes sõidukijuhtimise süütegudest moodustas 51% (2011. aasta I poolaastal 52%).

Tabel 1. Joobes sõidukijuhtimise süüteod 2011. ja 2012. aasta esimesel poolaastal (mootor-sõidukijuhi vere alkoholisisaldus vähemalt 0,5 promilli)

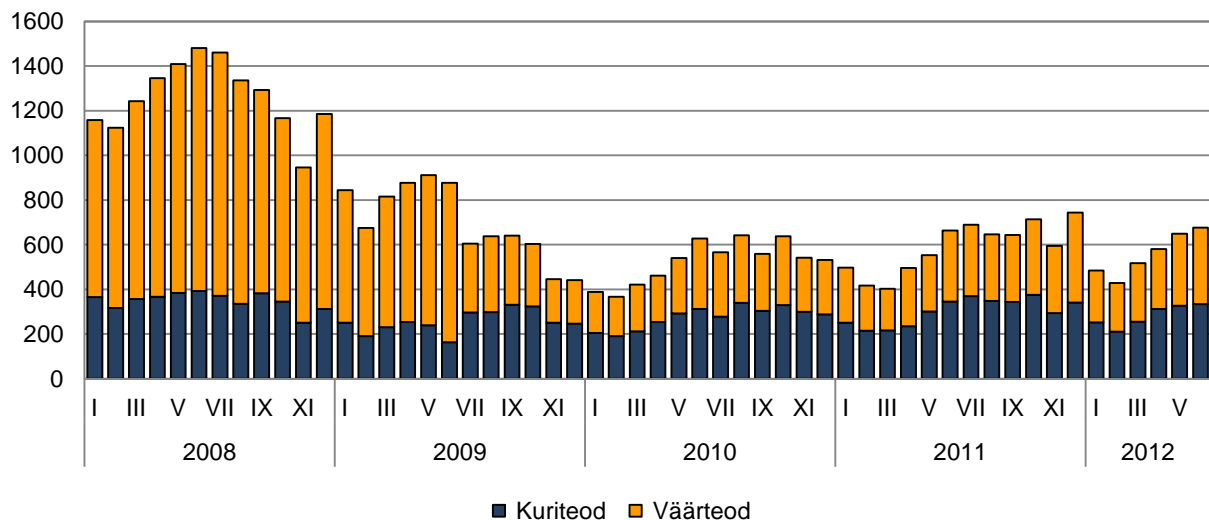
	I pa 2011	I pa 2012	Muutus	Muutus (%)
Väärtetod	1466	1647	181	12
Kuriteod	1563	1689	126	8
KOKKU	3029	3336	307	10

¹ Käesolevas ülevaates ei lange väljendi „joobes sõidukijuhtimine“ tähendus kokku liiklusseaduse §-s 69 kasutatava mõistega „joobeseisund“.

² Liiklusseaduse § 224 käsitleb süütegusid, milles sõidukijuhi vere alkoholisisaldus oli 0,20–0,49 promilli (lõike 1) või 0,50–1,49 promilli (lõike 2) – seega arvestatakse siinkohal ka lõikes 1 kirjeldatud kergemaid rikkumisi.

Viimastel aastatel on joores juhtimise süütegude arv olnud madalam aasta alguskuudel ja kõrgem suvel. Erinevalt varasemast 2011. aasta lõpukuudel süütegude arv ei langenud, kuid tuntav langus toimus siiski käesoleva aasta alguses.

Käesoleva aasta esimesel poolaastal registreeriti kõige rohkem juhtumeid juunis: kokku 676 süütegu (342 väärtegu ja 334 kuritegu), mis on 2% enam kui eelmise aasta juunis.

Joonis 1. Joores sõidukijuhtimise süütegude arv 2008–2011 kuude kaupa (mootorsõidukijuhi vere alkoholisisaldus vähemalt 0,5 promilli)³

KaS § 424 rikkumistest 2012. aasta esimesel poolaastal moodustasid narkojoobes või selle kahtlusega kuriteod 9% (148 kuritegu), kusjuures neist valdav osa registreeriti Põhja-Eestis: Harjumaal 138 (Tallinnas 127), Ida-Virumaal 5 ja Lääne-Virumaal 3 juhtumit; lisaks registreeriti üks juhtum Järvamaal ja üks juhtum Põlvamaal.⁴

Joores sõidukijuhtimise väärteo eest määratud karistused

Joores sõidukijuhtimise väärteo eest määratakse kõige sagedamini karistuseks rahatrahv ning sageli võetakse ära ka juhtimisõigus. Arestiga karistati 2012. aasta esimesel poolaastal ligikaudu kümnendikku rikkujaid (vt lähemalt ülevaate lõpuosas).⁵

Politsei poolt käesoleva aasta esimesel poolaastal määratud rahatrahvi suurus on teada 1358 juhtumi puhul (arvestatud on ka vaidlustatud trahve, mida kohus võis hiljem vähendada). Määratud trahv jäi 65% juhtudel alla 800 euro ja oli 35% juhtudel vähemalt 800 eurot; võimalikku maksimummäära 1200 eurot kohaldati vähem kui 2% juhtudel⁶.

Kõikide politsei poolt määratud rahatrahvide mediaan oli 700 eurot ja aritmeetiline keskmine 703 eurot. Otsuse vaidlustanutel olid need näitajad mõnevõrra kõrgemad: mediaan 800 eurot ja aritmeetiline keskmine 755 eurot. Rahatrahvide jaotust kajastab joonis 4 (vt tagapool).

³ Alates 1. juulist 2011 loetakse mootorsõidukiks ka mopeedid.

⁴ Tõenäoliselt mõjutab näitajaid eri piirkondades politsei erinev suutlikkus narkojoobes juhtide avastamiseks, ehkki Põhja-Eestis on narkootikumide tarvitamine olnud märksa levinum kui mujal (2012. aasta I poolaastal registreeriti narkootikumide ebaseadusliku tarvitamise ja väikese koguse omamise juhtumitest Harjumaal 79%, Ida-Virumaal 6% ja teistes maakondades kokku 15%).

⁵ Väärteokaristuste liigilise struktuuri kohta käesoleva aasta I poolaastal täpsed andmed veel puuduvad. Juhtimisõigus võeti 2011. aasta II poolaastal lisa- või põhikaristusena ära 44% rikkujatel (mittetäielikud andmed); samas polnud osal ülejäänud rikkujatest juhtimisõigust kunagi olnud või oli see neilt juba varem ära võetud.

⁶ Vaatlusaluses andmestikus 24 juhtul, kuid andmed on esialgsed ja ei tarvitse olla täielikud.

Politsei poolt määratud rahatrahvide aritmeetiline keskmine jäi kuude järgi vahemikku 669 eurot (jaanuaris) kuni 721 eurot (mais), ilma kindlasuunalise trendita.

Politsei otsuse kaebas edasi 10% isikutest; samas ei vaidlustatud alati trahvisumma suurust, vaid võidi taotleda trahvi tasumise tähtaja pikendamist ja/või lisakaristuse (juhtimisõiguse äravõtmine) leevendamist või tühistamist. Edasi kaevatud rahatrahvid jäid valdavas osas muutmata⁷, kuid trahvisumma samaks jätmisel võis kohus siiski pikendada selle tasumise tähtaega ja võimaldada trahvi osade kaupa tasumist näiteks ühe aasta jooksul.

Väärteo eest võeti juhtimisõigus 2011. aasta teise poolaasta andmetel ära keskmiselt 5 kuuks (mediaan ja aritmeetiline keskmine).

Aresti kohaldamine joores sõidukijuhtimise väärteo eest

Käesoleva aasta esimesel poolaastal jõustunud kohtuotsusega mõisteti joores sõidukijuhtimise väärteo eest arest 176 kordumatule isikule.⁸ Mitmel juhul oli joores sõidukijuhtimise eest mõistetud arest karistuseks ka samal ajal toime pandud muud liiki rikkumise eest (sel juhul oli enamasti tegu sõidukijuhtimisega isiku poolt, kellel juhtimisõigust pole kunagi olnud või kellelt see oli rikkumiste tõttu ära võetud). Politsei taotles aresti eeskätt korduvalt liidluseeskirju rikkunud isikutele, kellel sageli olid varasemad trahvid tasumata.

Andmed kohtult taotletud arestipäevade arvu kohta on teada 142 väärteoasjas. Politsei taotles kõige sagedamini aresti 15–19 päeva (24% juhtudel) – vt tabel 2. Aresti pikkusega vähemalt 15 päeva taotles politsei kokku 65% juhtudel ning kohus mõistis niisuguse aresti 42% juhtudel.

Tabel 2. Joores sõidukijuhtimise väärteo eest politsei poolt taotletud ja kohtu poolt mõistetud arestipäevade arv (juhtumite protsentuaalne jaotus, arvud ümardatud; N=142)

Arestipäevade arv	Politsei poolt taotletud (%)	Kohtu poolt mõistetud (%)
Alla 10	12	16
10–14	23	42
15–19	24	21
20–24	23	12
25–29	6	5
30	13	4

Enam kui kolmandikul juhtudel (37%) nõustus kohus täielikult politsei taotlusega ning 25% juhtudel jäi kohtu poolt mõistetud aresti pikkus alla 60% politsei poolt taotletust – vt tabel 3.⁹

Politsei poolt taotletud arestipäevade aritmeetiline keskmine oli 17 päeva ja mediaan 15 päeva; kohtu poolt mõistetud arestipäevade keskmine arv oli vastavalt 13 päeva ja 10 päeva. Kohtu poolt mõistetud arestipäevade aritmeetiline keskmine moodustas 75% politsei poolt taotletud arestipäevade keskmisest, olles keskmiselt ligikaudu 4 päeva lühem keskmisest politsei poolt taotletud määrast.

⁷ Mittetäielikel andmetel: teada on andmed 51 vaidlustatud otsuse kohta (mõnel juhul vaidlustati vaid trahvi tasumise tähtaeg ja/või lisakaristus); neist jättis kohus rahatrahvi muutmata 44 juhul ja vähendas seda 7 juhul. Arvud ei kajasta lisakaristuse võimalikku leevendamist või tühistamist kohtu poolt (trahvisumma muutmata jätmise korral võidi lisakaristust siiski vähendada või see täielikult tühistada).

⁸ Kokku mõisteti arest 180 väärteoasjas, kuna neljal isikul oli igapäev kaks väärteoasja. Muud liiki väärteokaristuste kohta andmed veel puuduvad.

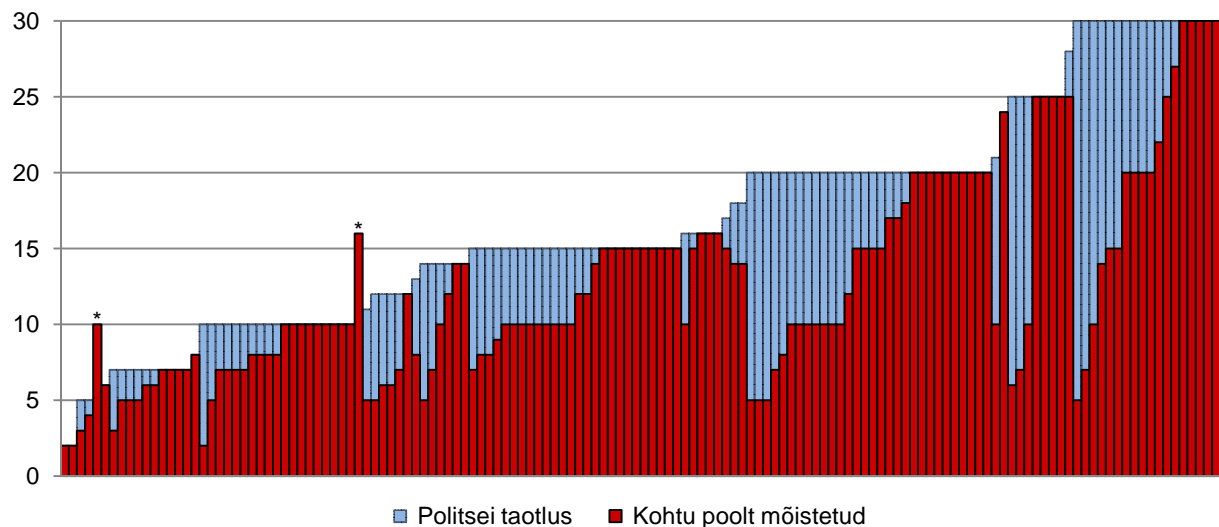
⁹ Siinkohal ei käsitleta lisakaristuse (juhtimisõiguse äravõtmine) võimalikku muutmist kohtu poolt.

Tabel 3. Joobes sõidukijuhtimise väärteo eest kohtu poolt mõistetud arestipäevade arvu ja politsei poolt taotletud arestipäevade arvu suhe

Kohtu poolt mõistetud arestipäevade arv protsentides politsei poolt taotletust	Juhtumite osakaal (%)	Juhtumite arv
Alla 40	8	11
40–59	17	24
60–79	23	33
80–99	13	19
100	37	53
Üle 100	1	2
KOKKU	100	142

Politsei poolt taotletud arestipäevade arv ja kohtu poolt mõistetud arestipäevade arv lahkes sagedamini pikema aresti taotlemisel korral: politsei poolt 20–30-päevase aresti taotlemisel moodustas kohtu poolt mõistetud aresti pikkus keskmiselt 70% taotletust, kuid alla 20-päevase aresti taotlemisel oli vastav näitaja 81%; politsei taotlus rahuldati täielikult vastavalt 23% ja 40% juhtudel.

Joonis 2 kajastab politsei taotletud ja kohtu poolt mõistetud arestipäevade arvu juhtumite kaupa. Juhtumid on järjestatud politsei poolt taotletud arestipäevade arvu järgi kasvavas järjekorras ning juhul kui politsei taotlust väljendavat tulp näha pole, rahuldab kohus taotluse täielikult.¹⁰

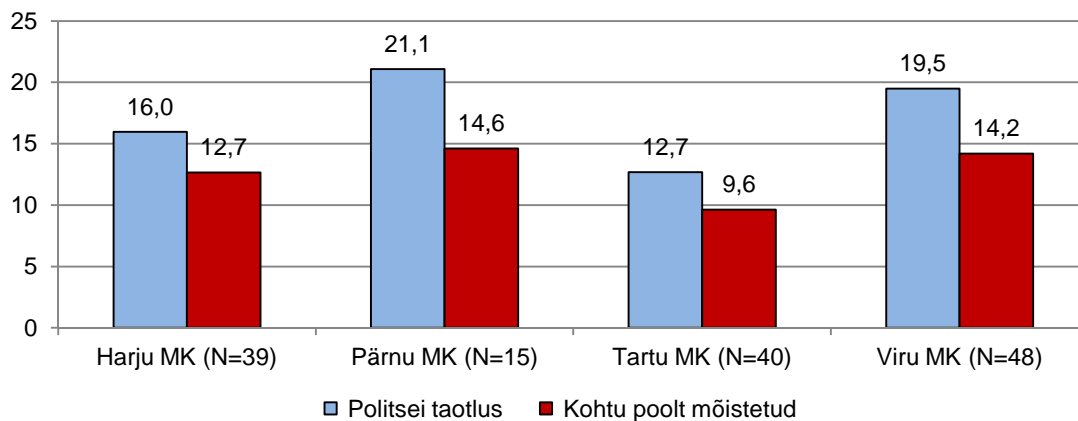
* Juhtumid, mille puhul kohus mõistis rohkem arestipäevi kui politsei taotles

Joonis 2. Joobes sõidukijuhtimise väärteo eest politsei poolt taotletud ja kohtu poolt mõistetud arestipäevade arv juhtumite kaupa (vertikaalteljel päevade arv; N=142)

Aresti kohaldamine (arvestatud on ainult jõustunud otsuseid) sageses järsult käesoleva aasta juunis: kui aasta esimese viie kuu jooksul jäi ühes kuus jõustunud kohtuotsuste arv vahemikku 21–28, siis juunis jõustus 61 niisugust kohtuotsust.

¹⁰ Kahel juhul mõistis kohus taotletust karmima karistuse: ühel juhul mõistis kohus taotletud 5 asemel 10 arestipäeva ning teisel juhul taotletud 10 asemel 16 arestipäeva.

Erinevate regioonide võrdluses oli politsei poolt taotletud keskmine arestipäevade arv madalaim Tartu maakohtus (13 päeva) ning keskmisest kõrgem Viru maakohtus (19,5 päeva) ja suhteliselt väikese juhtumite arvuga Pärnu maakohtus (21 päeva). Harju maakohtus taotles politsei arestiks keskmiselt 16 päeva – vt joonis 3. Politsei poolt aresti taotlemisel arvesse võetud asjaolud pole teada (nt kuivõrd erinesid toime pandud rikkumised ja rikkujate taust eri piirkondades).

Joonis 3. Joobes sõidukijuhtimise väärteo eest politsei poolt taotletud ja kohtu poolt mõistatud arestipäevade arv maakohtutes (aritmeetilised keskmised, vertikaalteljel päevade arv)

Võttes arvesse erinevused politsei poolt taotletud aresti pikkuses, ei ilmnunud maakohutute karistuspraktikas suuri erinevusi: keskmine mõistatud arestipäevade arv jäi vahemikku 72–80 protsenti keskmisest politsei poolt taotletud määrast. Võib märkida, et pikema aresti taotlemisel (Pärnu ja Viru maakohtus) oli politsei poolt taotletud ja kohtu poolt mõistatud keskmine arestipäevade arvu omavaheline erinevus suurem kui lühema aresti taotlemisel (Tartu ja Harju maakohtus) – seega regioonide võrdluses kohus mõnevõrra küll ühtlustas karistusi, kuid samas jäid nendevahelised erinevused püsima.

Joobes sõidukijuhtimise kuriteo eest mõistatud karistused

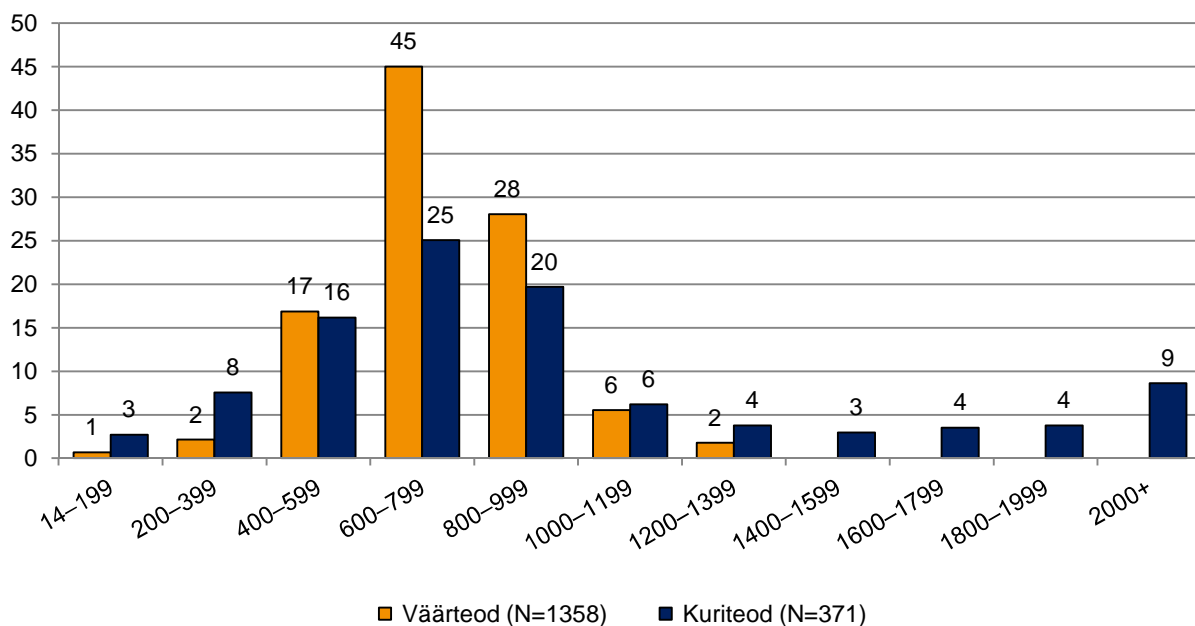
Joobes sõidukijuhtimise kuriteo eest jõustus 2012. aasta esimesel poolaastal süüdimõistev kohtuotsus 1561 isiku suhtes; neist karistati tingimisi või reaalse vangistusega 1190 isikut (76%)¹¹ ning rahalise karistusega 371 isikut (24%). Mõistatud vangistuse mediaan oli 4 kuud¹². Tingimisi või reaalse vangistus kestusega vähemalt üks aasta mõisteti 70 isikule, mis moodustas 6% kõigist vangistusega karistatutest.

Rahaline karistus alla 800 euro mõisteti 191 isikule (51%) ja vähemalt 800 eurot 180 isikule (49%). Vähemalt 2000 euro suurune rahaline karistus mõisteti 32 isikule, sh kolmele isikule vahemikus 5520–6700 eurot; suurim ühele isikule mõistatud rahaline karistus oli 7500 eurot (117 350 krooni). Ligikaudu 6% rahalistest karistustest mõisteti osaliselt või täielikult tingimisi koos kolmeaastase katseajaga (sel juhul ei pea isik karistuseks mõistatud summat osaliselt või tervikuna tasuma, kui ta ei pane katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu).

Rahaliste karistuste mediaan oli 780 eurot ja aritmeetiline keskmine 1009 eurot. Rahaliste karistuste jaotust kajastab joonis 4.

¹¹ Sh juhtumid, kus vangistus asendati ÜKT-ga. 2011. aastal moodustas valimi (N=320) andmetel reaalse vangistus 7%, tingimisi vangistus 54% ja ÜKT 13% mõistatud karistustest; rahaliste karistuste osakaal oli täpsetel andmetel 26%.

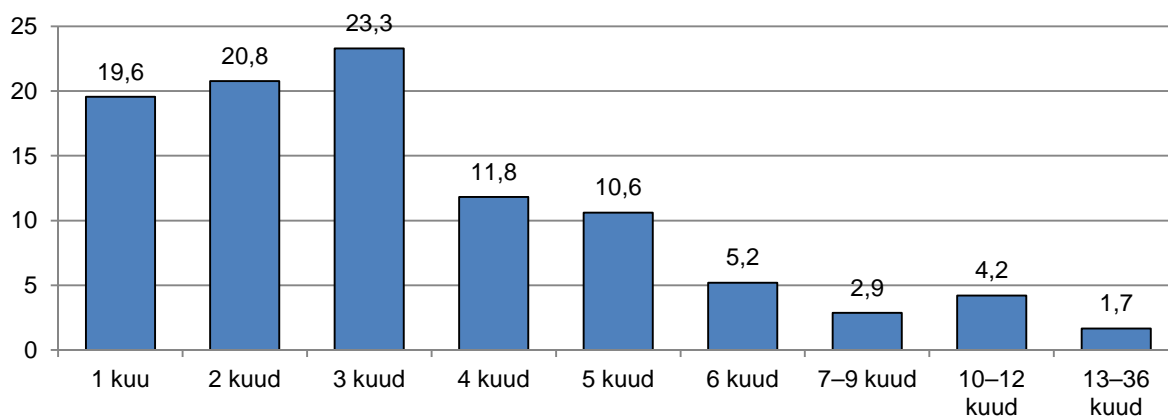
¹² Sh tingimisi vangistus ja vangistus, mis asendati ÜKT-ga (ühele päevale vangistusele vastab kaks tundi ÜKT-d).

Joonis 4. Joobes sõidukijuhtimise süüteo eest politsei poolt määratud rahatrahvid ja kohtu poolt mõistetud rahalised karistused 2012. aasta esimesel poolaastal (% karistustest, eurodes)

Joobes sõidukijuhtimise kuriteo eest määrati lisakaristus 906 isikule (58% süüdimõistetutest): sõiduki juhtimise õigus võeti ära 905 isikult ning relva ja laskemoona omanise õigus ühelt isikult. Siinjuures tuleb arvestada, et osal süüdimõistetutel pole juhtimisõigust kunagi olnud või oli see neilt juba varem ära võetud.

Kuriteo eest võeti juhtimisõigus ära kõige sagedamini kolmeks kuuks (23%). Kokku võeti juhtimisõigus ära üheks kuni kolmeks kuuks 64% juhtudel, neljaks kuni kuueks kuuks 28% juhtudel ning pikemaks ajaks 9% juhtudel (arvud ümardatud) – vt joonis 5. Keskmiselt võeti juhtimisõigus ära kolmeks kuuks (mediaan).

Joonis 5. Joobes sõidukijuhtimise kuriteo eest kohtu poolt juhtimisõiguse äravõtmise kestus kuudes 2012. aasta esimesel poolaastal (% karistustest; N=905)